

15. Steel Statistical Year book 2016. *World Steel Association*. URL: <https://www.worldsteel.org/en/dam/jcr:37ad1117-fefc-4df3-884f-6295478ae460/Steel+statistical+Yearbook+2016.pdf>.

16. Сайт Метинвест. URL: rebuild.skm.com.ua/ru/business/metinvest.

17. Сайт Метинвест. URL: <https://www.metinvestholding.com/ru/press/newsichow17496>.

18. Друкер П. *Задачи менеджмента в XXI веке*; пер. с англ. Москва: ИД "Вильямс", 2001. 272 с.

19. Глазьев С.Ю. *Экономика будущего. Есть ли у России шанс?* ("Коллекция Изборского клуба"). Москва: Книжный мир, 2016. 640 с.

20. World Bank: Penk World table.

21. Сайт Метинвест. URL: https://www.metinvestholding.com/.../social_Report_Metinvest_3_Medium.pdf.

Поступила в редакцию 16.10.2017 г.

***Н.Ю. Брюховецька, д.е.н.,
Т.Ю. Коритько, к.е.н.***

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЯК ЧИННИК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В УМОВАХ ЗОВНІШНІХ ОБМЕЖЕНЬ¹

В умовах інтеграції ринків і бізнесу з країнами ЄС найважливішою проблемою вітчизняної економіки є забезпечення конкурентоспроможності національних товаровиробників, до яких належать промислові підприємства та галузі.

Активізація зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання неможлива без випуску якісної, конкурентоспроможної продукції, яка відповідає міжнародним стандартам, підтверджена міжнародними сертифікатами. Разом з тим більшість про-

¹ Дослідження виконано в рамках НДР ІЕП НАН України «Механізми забезпечення інвестиційної активності підприємств для виробництва продукції з високою доданою вартістю» (2015-2018 рр., номер держреєстрації 0115U001639).

© Н.Ю. Брюховецька,
Т.Ю. Коритько, 2017

мислових підприємств за показниками конкурентоспроможності значно поступають зарубіжним компаніям країн ЄС. Маючи величезний потенціал усіх видів економічних ресурсів, українська економіка посідає незначне місце в європейському розподілі праці.

Загальна ситуація в українській економіці характеризується ослабленням науково-технічного, технологічного, кадрового потенціалу, скороченням досліджень за стратегічно важливими напрямками інноваційного розвитку, що призводить до зниження конкурентоспроможності промислових підприємств. Оцінюючи сучасні конкурентні можливості економіки України, необхідно враховувати високу енерго-, матеріало- і трудомісткість більшості видів виробленої продукції, що збільшує витрати виробництва і погіршує конкурентні позиції українських товарів на європейському ринку. У зв'язку з цим у міру загострення конкурентної боротьби на ринку товарів і послуг більшого значення набуває зростання продуктивності праці як умова зниження витрат виробництва, підвищення якості продукції, що випускається, і набуття підприємством конкурентної переваги.

Особливості розвитку міжнародної конкурентоспроможності економіки розглядаються в багатьох публікаціях вітчизняних та зарубіжних учених. Конкурентоспроможність і шляхи її підвищення, особливості глобальної конкуренції розкрито в роботах О. Амоші [1], І. Булеєва [2], В. Гейця [5], О. Крук [13]. Результати наукових досліджень підтверджують, що все більш вагомою конкурентною перевагою визнаються інновації та інноваційна діяльність. Питання управління інноваційними процесами висвітлено у працях таких науковців, як: О. Амоша [2], І. Булеєв [4], О. Богуцька [6], В. Вишневський [7], С. Пілецька [8] та ін. Вони досліджують різні підходи до оцінки інноваційної активності підприємств, надають пропозиції щодо поліпшення управління інноваційними процесами. Однак постійні зміни інноваційної активності підприємств України, спричинені особливостями їх євроінтеграції, потребують подальших досліджень.

Метою статті є дослідження основних передумов інноваційного розвитку в умовах євроінтеграції української економіки.

Діяльність промислових підприємств в умовах євроінтеграції характеризується такими основними проблемами: значний спад обсягів промислового виробництва, нестабільні умови функціонування підприємств, зростання вартості енергоресурсів і, як наслідок, збільшення вартості кінцевої продукції, скорочення внутрішнього попиту через зниження рівня доходів населення. Одним із

чинників, що впливає на конкурентоспроможність машинобудівних підприємств, які є стратегічною ланкою промисловості, виступає підвищення рівня їх інноваційного потенціалу.

В умовах євроінтеграції значна увага приділяється освоєнню та підготовці випуску нових видів продукції, упровадженню нових технологій, технічному переозброєнню виробництва, адже розвиток науково-технічної діяльності, розробка та впровадження інновацій є запорукою успішного функціонування та поліпшення конкурентних переваг підприємств.

Протягом 2010-2015 рр. спостерігається зменшення кількості промислових підприємств, що впроваджують інновації (у 2010 р. – 1217 од., у 2016 р. – 735 од.). Однією з негативних тенденцій розвитку промислових підприємств є низький рівень їх інноваційної активності, що призводить до скорочення обсягів виробництва інноваційної продукції. Отже, рівень інноваційної діяльності промислових підприємств важко назвати задовільним, адже потреби в інноваціях на більшості з них задовольняються за рахунок імпорту технологій, устаткування, а не шляхом створення власних інноваційних розробок.

Слід зазначити, що експорт груп високотехнологічних товарів є значно нижчим від його імпорту, їх сальдо у 2015 р. становить -5178825 тис. дол. Частка наукоємного експорту в 2015 р. дорівнює 15,02% від загального експорту товарів, а частка імпорту – 29,86%. Якщо детальніше проаналізувати структуру експорту та імпорту високотехнологічних товарів України в 2015 р., то можна зауважити, що тільки товари груп «продукти неорганічної хімії» та «барвники, фарби і лаки; замазки; чорнило, туш» характеризуються додатним сальдо (678 751 та 6 909 тис. дол. відповідно). У структурі імпорту найбільшу питому вагу займають товари групи «реактори, котли, машини, обладнання» – 9,80% від загального імпорту. Щодо експорту, то тут найбільшу частку займають «електричні машини та обладнання; відео- та аудіоапаратура» – 5,19% [10]. З 2012 р. і до сьогодні спостерігається спад експорту й імпорту, що зумовлено соціальною, політичною та економічною ситуацією в країні, а також простоем чи закриттям стратегічних виробничих потужностей унаслідок втрати контролю за частинами території держави, закриття постійного ринку збуту Російської Федерації.

Важливим аспектом інноваційного розвитку економіки України є її участь у міжнародній торгівлі, оскільки за допомогою останньої можливо підвищити конкурентоспроможність на ринку по

групі високотехнологічних товарів, а також збільшити додану вартість за рахунок інноваційного експорту.

Міжнародна торгівля України відображає основні елементи зовнішньоекономічних зв'язків з ЄС. У свою чергу, слід зазначити, що взаємна торгівля характеризує положення окремих країн в регіональному розподілі праці, оскільки в першу чергу саме за показниками зовнішньої торгівлі країни визначається рівень її участі в економічній інтеграції. Через аналіз показників міжнародної торгівлі відображаються процеси суспільного відтворення.

На відміну від Глобального індексу інновацій, загальний інноваційний індекс Європейського інноваційного табло формується на основі кількісної оцінки, для якої використовують дані Євростату та інших міжнародних баз даних. Головною перевагою даного показника є те, що він характеризує тенденції інноваційного розвитку в усіх державах ЄС.

Залежно від рівня індексу Європейського інноваційного табло кожна країна належить до певної категорії:

Innovation leaders – інноваційні лідери, ШІ яких перевищує середній показник для ЄС більш ніж на 20%. Відповідно до доповіді *Innovation Union Scoreboard 2016* до цієї групи входять такі країни, як Швейцарія (164,6), Швеція (143,6), Данія (136,7), Фінляндія (130,9), Німеччина (125,4), Великобританія (125,3), Нідерланди (129,5);

Strong innovators – інноваційні послідовники, ШІ яких перебуває у межах 90% < ШІ < 120% від середнього значення ЄС. До цієї групи відносять Ірландію (115,7), Бельгію (120,9), Люксембург (120,9), Австрію (121,5), Ізраїль (111,0), Францію (109,2), Норвегію (115,8), Словенію (97,8);

Moderate innovators – помірні інноватори, ШІ яких становить від 50 до 90% середнього значення ЄС. До цієї групи належать Кіпр (74,8), Естонія (79,8), Мальта (76,5), Чеська Республіка (84,4), Італія (75,1), Португалія (83), Греція (68,2), Іспанія (78,3), Словаччина (70,0), Сербія (64,2), Польща (54,8), Литва (79,4), Латвія (58,1), Хорватія (54,7), Туреччина (59,7);

Modest innovators – «скромні інноватори», ШІ яких не перевищує 50% середнього показника для ЄС. Ця група включає Болгарію (47,5), Македонію (44,2), Румунію (33,8), Україну (28,9) [11].

Україна належить до країн *Modest innovators* – «скромні інноватори». Ефективність інновацій знизилася. Продуктивність порівняно з ЄС зменшилася з 38% у 2010 р. до 4,2% у 2016 р.

Динаміку індексу Європейського інноваційного табло наведено на рис. 1.

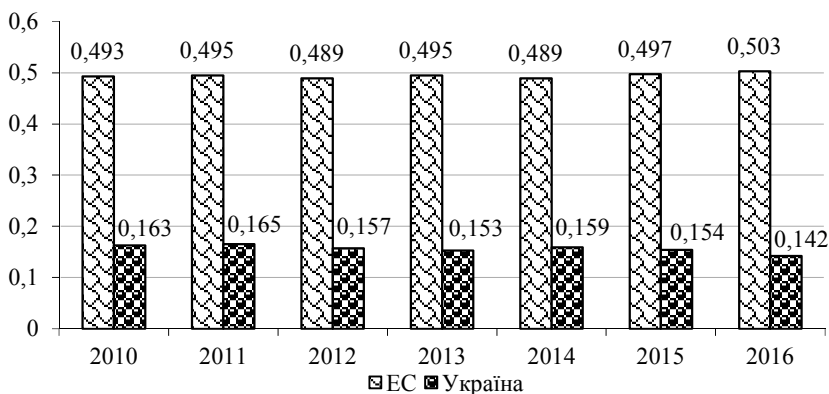

Рис. 1. Динаміка SII України та ЄС (28) у 2010-2016 рр. [11, с. 90]

Значення Загального інноваційного індексу Європейського інноваційного табло в середньому по країнах ЄС складає у 2016 р. 102,0. Значення SII України значно нижче середнього рівня (28,9). У 2016 р. порівняно з 2010 р. спостерігається зменшення показника SII на 4,2 в.п.

Значення складових SII України значно нижче середнього показника ЄС (28) майже за всіма критеріями. Єдиним показником, що має значення вище середнього, є процент населення віком 30-34 роки, яке має вищу освіту.

Упродовж 2010-2016 рр. тільки для складової індексу Європейського інноваційного табло значення поліпшилось за складовою «привабливість дослідницьких систем» з 0,035 до 0,06 (рис. 2) [11].

Окремі показники індексу Європейського інноваційного табло РФ, Білорусі, України та ЄС наведено в таблиці.

Перша група показників Інноваційного табло характеризує можливості інноваційного розвитку, відкритість національних систем досліджень, фінанси та державну підтримку. Порівнюючи освітні кадри для інноваційного розвитку, можна зазначити, що в ЄС можливості вище, ніж у України. Підтвердженням недосконалості науково-дослідної системи України порівняно з ЄС є низький рівень показника за міжнародними публікаціями (у 2015 р. ЄС – 0,652, Україна – 0,211). Це свідчить, що наукова система зовсім не

інтегрована у світовий науковий простір (у 2015 р. ЄС – 0,326, Україна – 0,01). В Україні значення показника державного фінансування НДДКР є низьким порівняно з ЄС (у 2015 р. ЄС – 0,641, Україна – 0,0701), а також дуже низьким є рівень венчурного фінансування.

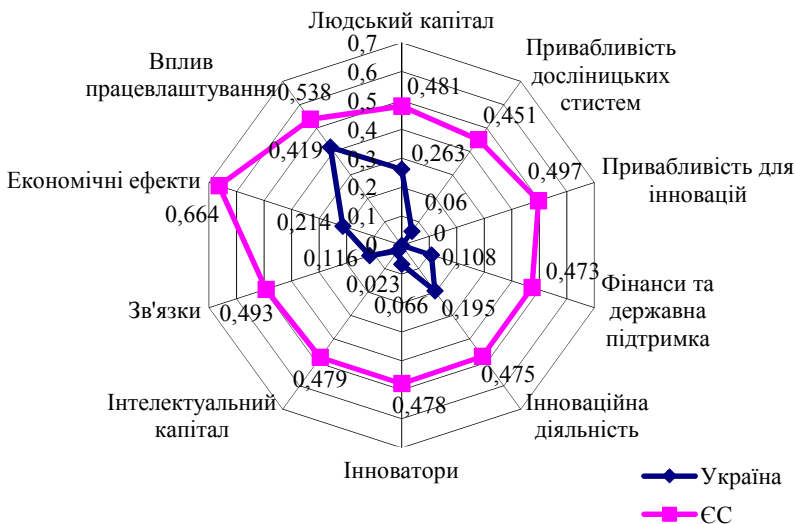

Рис. 3. Елементи ІІІ України та ЄС України та ЄС (28) у 2016 р. [11]

Таблиця
Окремі показники індексу Європейського інноваційного тابل
РФ, України, Білорусі та ЄС у 2016 р. [11; 12]

Показник	ЄС	Україна	РФ	Білорусь
1	2	3	4	5
1. Кількість випускників PhD у сфері науки та техніки на 1000 чол. Населення віком 25-34 роки	1,88	1,0	1,43	0,6
2. Відсоток населення, яке має вищу освіту	38,2	-	53,5	28,4
3. Міжнародні наукові публікації	494	60	89,9	-

Закінчення таблиці

1	2	3	4	5
4. Наукові складові серед 10% найбільш цитованих публікацій по всьому світу, % від усіх наукових публікацій країни	10,6	3,2	3,51	-
5. Державні видатки на дослідження та розробки, % до ВВП	0,71	0,34	0,46	0,17
6. Видатки на НДДКР у підприємницькому секторі, % до ВВП	1,3	0,42	0,71	0,34
7. Суспільні та приватні публікації на 1 млн населення	28,8	1,1	0,9	-
8. Кількість патентних замовлень, які зареєстровані відповідно до Договору про патентну кооперацію, на 1 млрд ВВП за ПКС	0,05	-	0,07	-
9. Кількість патентних замовлень з метою вирішення соціальних завдань (екологія, здоров'я), на 1 млрд ВВП	3,7	0,54	0,29	-
10. Частка експорту середньо- та високотехнологічної продукції в обсязі експорту, % від експорту	61,2	28,3	13,0	32,7
11. Частка експорту наукоємних послуг, % від експорту	69,3	51,0	65,4	34,9

Друга група показників Інноваційного табло характеризує інноваційну активність підприємств. Із використанням цих показників виконується оцінка залучення приватного сектору в інноваційну діяльність та патентну активність країни. Слабкими залишаються позиції України порівняно з ЄС за інноваційною активністю середнього та малого бізнесу: співпраця між підприємствами щодо реалізації спільних інноваційних проектів. Це викликає потребу в регулюванні механізмів співпраці держави та бізнесу, правового забезпечення державно-приватного співробітництва відносно інноваційної діяльності. Спостерігається відставання України у патентній активності на міжнародних ринках, яка характеризує результативність наукових досліджень і розробок (у 2015 р. ЄС – 0,555, Україна – 0,163).

Показники третього блоку Інноваційного табло характеризують результативність реалізації інноваційної політики внаслідок розвитку експорту наукоємних послуг, високих технологій через

ефективну зайнятість. Україна бере недостатню участь у міжнародному трансферті технологій. Україна переважно виступає покупцем науково-технологічних знань, не отримує достатнього рівня прибутку від продажу інтелектуальної власності – це підтверджує відставання значення показника виручки по відношенню до ВВП від середньоєвропейського (у 2015 р. ЄС – 0,417, Україна – 0,191).

Висновки. Економіка України за основними показниками, що характеризують інноваційну активність, відстає від розвинених країн. Не використовуються належним чином наявні передумови впровадження високотехнологічних засад конкурентоспроможності української економіки. Інноваційно-технологічні зміни в економіці країни мають забезпечити безперервний її економічний розвиток.

Література

1. Амоша О.І., Павлюк В.П., Землянкін А.І. *Активізація інноваційної діяльності: організаційно-правове та соціально-економічне забезпечення*: монографія. Донецьк: ТОВ Норд Комп'ютер, 2007. 328 с.

2. Амоша О. І., Булеєв І. П., Шевцова Г. З. Інноваційне оновлення техніко-технологічної бази промислового виробництва на синергетичних засадах: теорія і практика. *Економіка промисловості*. 2007. № 1. С. 3-9.

3. Булеєв И.П., БулеєвЕ.И. Конкурентоспособность товара, экспортный потенциал предприятий как основные факторы развития экономики. *Стратегия и механизмы регулирования промышленного развития*. 2013. №5. С. 34-50.

4. Булеєв И. П., Брюховецкая Н. Е. Конкуренция и соревнование в условиях инновационного развития предприятия. *Вестник экономической науки Украины*. 2017. №1 (32). С. 7-15.

5. Геєць В., Мазаракі А. *Пріоритети національного економічного розвитку в контексті глобалізаційних викликів*: монографія: у 2 ч. Ч. 1. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. 389 с.

6. Богущька О.А., Брюховецький Я.С. Оцінка рівня інвестиційно-інноваційної активності у взаємозв'язку з політикою інтелектуалізації та мотивації праці персоналу промислових підприємств. *Економіка промисловості*. 2017. №1. С. 119–25.

7. Вишневский В., Дементьев В. Инновации, институты, эволюция. *Вопросы экономики*. 2010. № 9.

8. Пілецька С.Т. Організаційно-економічний механізм реалізації стратегії забезпечення інноваційної активності авіапідприємства. *Економічний вісник*. 2016. №1. С. 102–109.

9. Наукова та інноваційна діяльність України : Статистичний збірник / за ред. О.О. Кармазіна. Київ: Державна служба статистики України, 2016. 255 с.

10. Зовнішня торгівля України у 2016 році : Статистичний збірник; за ред. А Фризоренко. Київ: Державна служба статистики України, 2017. 151 с.

11. Innovation Union Scoreboard (2011–2017) // European Commission. URL: http://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/factsfigures/scoreboards_en.

12. Национальный статистический комитет Республики Беларусь. URL: http://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/solialnaya-sfera/nauka-i-innovatsii/ofitsialnye-publikatsii_3/index_5129/.

13. Korytko T., Kruk E. Theoretical Aspects defining of the potential competitiveness of enterprises. *Економічний вісник Донбасу*. 2016. № 4 (46). С. 115-119.

Надійшла до редакції 22.09.2017 р.

***Е.И. Булеев, к.э.н.,
Н.И. Рябыкина, к.э.н.,
А.Н. Ревва, к.э.н.***

ИНТЕЛЛЕКТУАЛИЗАЦИЯ ТРУДА КАК ВЫСШАЯ ФОРМА ЕГО РАЗДЕЛЕНИЯ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ¹

К концу XX в. экономически развитые страны мира достигли наилучших социально-экономических показателей, которые способна обеспечить материально-техническая база индустриального промышленного капитализма, соответствующие организации труда и сформировавшийся средний слой граждан.

¹ Дослідження виконано в рамках НДР ІЕП НАН України «Механізми забезпечення інвестиційної активності підприємств для виробництва продукції з високою доданою вартістю» (2015-2018 рр., номер держреєстрації 0115U001639).

© Е.И. Булеев, Н.И. Рябыкина,
А.Н. Ревва, 2017